

KIS-440 – Sz. shifter, Gl. embrayeur

(GE – 20 05 93)

Evit JAKOBSON e vez e pep boneg lavar ur rumm arbennik a unvezioù yezhadel a ra eñ anezho *shifters*, termen troet gant RUWET er Gl. *embrayeurs*. Ar c'heal kreiz anezhañ eo an dave d'ar c'hemennad : gant gerioù all, seurt unvezioù a ra d'ar c'hemennad kaout krap er blegenn. Spisaomp ar prepoz :

– mar lavaran : “Ront eo an Douar”, ez ezgerian ur c'hemennad n'on engwezhiet ennañ e mod ebet pa'z eo dizalc'h diouzh forzh pe blegenn ma ven : diouzh un tu e spir an pennanv DOUAR da hennadiñ e ergeñverenn, diouzh an tu all an erganad, anezhañ ardaoliñ ur perzh (RONT) ouzh un divoud (AN DOUAR) diwar-bouez un ereenn (EO), a chom dizalc'h diouzh kement plegenn ma c'hell bezañ ezgeriet ;

– mar lavaran bremañ : “Me zo ganit”, ez ezgerian ur c'hemennad nad eo ket dizalc'h diouzh ar blegenn unveziat ma emamp er pred ma komzan me hag an hini a gomzan outañ. Eztennet eus ar blegenn, na ME, na GANIT ne spiront evit hennadiñ o ergeñverenn. Evit ma tenotfent da vat an ergorennoù a arouezont e rank ar c'hemennad chom gougevan ouzh ar blegenn — lavarout a rafen c'hoazh : bezañ **antellet** er blegenn, alese an anvad **antellerioù** a ginnigan reiñ d'ar raganvioù-se pa'z eo drezo e vez sevenet **antelladur** ar c'hemennad er blegenn unveziat.

Arveret e vez c'hoazh Br. **antellañ** gant ar c'hemeradurioù "stignañ ur wareg", "stignañ nep organ treloc'hel, tredanel, h.a. e sell d'e arc'hweladur", "lakaat rodoù ur c'harbed e kefluc'h e geflusker" — e galleg e reer gant *embrayer* end-eeun er ster-se. Ur steriegezh damheñvel a gaver gant Kb. *anelu* : "stignañ ur wareg", "bukañ un arm", "strivañ", "itrikañ". P'he ezgerier e-maez plegenn, al lavarenn “Me zo ganit” a chom hanter hent an denotañ evel ur wareg laosk he c'hordenn, o treiñ goullo evel ur c'heflusker diantellet ; ne gav klokted he arc'hwel a gemennad — he antelladur — nemet adloet er blegenn werc'hel.

Pa gomzomp a stigmañ, merkomp ez eus stignet amañ ur gudenn a brederouriezh a bleustrimp warni e lec'h all. Anv a ran a “blegenn unveziat”, a “blegenn werc'hel”. Hogen hini eus ahelioù boas ar meizañ ne spir da zespizañ pezh ez eo ur *blegenn* ha pa ve an ahel hollek-dibarek, an ahel hollveziat-unveziat pe an ahel derc'hel-gwerc'hel pe c'hoazh an ahel

goubarel-louerele : en tu all d'ar sell o tiren ar *blegenn* d'un ergorenn dibarek, unveziat, gwerc'hel, louerele emañ ar sell he gwel evel c'hoarvoud unel, ken e ve marteze an adanv "unc'hoarveziat" a zerefe.

E-barzh rumm an **antellerioù** (Sz. *shifters*, Gl. *embrayeurs*) e renk JAKOBSON an holl unvezioù yezhadel o taveiñ d'ar moz, d'an amzer, d'al load, d'ar gour, h.a., da skouer : MARTEZE, BREMAÑ, HIZIV, ME, -MAÑ hag ivez TADIG, KAREDIG...

A-raok JAKOBSON e veze graet anv a **furmoù deiktek** pe **deiktegoù** (Gl. *déictiques*) a zeuad da zespizañ evel kenster da **shifters** : "rumm furmoù hep denotad louerele, dezho un ergeñverad argemmus e dalc'h strizh ar blegenn ; ma ne vez ket anavezet ar blegenn ne c'haller ket hennadiñ an ergeñverenn : *Sell KEMENT-MAÑ ! Deus AMAÑ !*¹ " G. MOUNIN, *Dict. Ling.*, p. 98.

Merkomp evelkent ar mesk o ren er sitread-se eus ar Yezhoniezh. Aozerion 'zo a ra eus **deikteg** ur c'henster da **diskouezell** (rumm ar **yezhadoù diskouez**, en o zouez **gerioù diskouez** Roparz HEMON). Hogen diforc'het e vez daou arc'hwel disheñvel d'an diskouezelloù :

a) an **arc'hwel deiktek strizh** (a anvin **kantarvezat**) troet ouzh an arvez kentizhek eus ar blegenn, sk. : "Ar c'harr-MAÑ zo din." ; an **diskouezell gantarvezat** a anvfed kenkoulz all **erouezell** ;

b) an **arc'hwel anaforek**, troet ouzh un arvez handizhek hanteradet gant ur parzh kemennad kent, sk. : "Anv a rez eus ar c'harr a zo en traoñ. Ar c'harr-SE (AN KEZ karr) zo din." Daou isrumm a reer eus an diskouezelloù troet ouzh un arvez handizhek, hervez ma vez hemañ hanteradet gant ur parzh kemennad loet a-raok e dibun ar prezeg (Gl. *démonstratif anaphorique*, Br. **diskouezell anaforek** pe **dregarvezat**), sl. ar skouer gent, pe gant ur parzh kemennad loet goude (Gl. *démonstratif anticipatif*, Br. **diskouezell ragarvezat**), sk. : "En Azia emañ ar riezoù-MAÑ : Israel, India, Japan." Anat eo n'eus ket un **anteller** eus an **diskouezell** er frazenn-mañ diwezhañ ha, dre se, ne c'hell ket **deikteg** bezañ keverdal, heñvelster da **anteller** ha da **diskouezell** war un dro.

---

¹ "une classe de formes sans dénotation concrète, à référence variable qui ne peut être saisie qu'en relation étroite à la situation ; si la situation n'est pas connue, le référent ne peut pas être identifié : *Regarde ÇA ! Viens ICI !* "

Evit eil lodenn an notenn-mañ e kemmin gwere, o tiskoachañ an amkan anezhi, a zo respont d'un aters graet gant YBAN en e lizher eus an 09 05 93 : “Gl. *mise à jour*. Soñjet 'm boa ivez e Br. *hizivaat*. Ha klotañ a ra ivez evit an tremened pe an dazont ? ”

Daou aters a glevan entalet aze :

1. An hini kentañ eo : hag un unvez yezhadel a c'haller amdreiñ en un unvez c'heriadel ?

Ar respont zo ya ha meur a skouer a c'haller reiñ en holl yezhoù. War se e'm eus bet tro da skrivañ c'hoazh en un notenn war an tralavar (KIS-292, La-08, p. 172 hh.) Andreiñ an adverb PERAK er pennanv PERAG a zeskriver o c'hoarvezout diwar-bouez un tun anvet “boutinaat an emheñvelsonioù”. An kez tun avat ned eo ket displegadur ar wezhiadenn gefredel : kel ne ra ken eus ur wikefre c'herluniañ. Ar wezhiadenn gefredel a reas arverañ an tun zo ar goubarelaat, gwell, un hollekaat. Bezet ar steudad frazennoù : “ Perak ez ez kuit ? ”, “ Perak e verv an dour da 100°C ? ”, “ Perak ez eo daou ha tri par da bemp ? ” Ur gentañ hollekaatenn a reer o stadañ e c'hoarvez pep frazenn eus un aters a-zivout pe an abeg, pe an arbenn, pe ar poell eus un devoud. Un eil strivadenn da hollekaat a glask gougevrediñ an teir rummenn abeg, arbenn, poell (ha kement rummenn all mard eus a c'hallfed diskoachañ da astenn ar steudad a amparont) ouzh un usrummenn keverdal d'ar steudad. Hañvalout a reas e oa an hent kevazasañ, armerzhekañ, da envel an usrummenn-se danveziñ an elfenn yezh boutin etre holl frazennoù ar steudad, eleze an adverb PERAK : amdroet e voe an unvez yezhadel ez eo en unvez c'heriadel ez eo ar pennanv PERAG, o vont enta dre an tun deskrivet evel boutinaat an emheñvelsonioù.

Un hevelep treug e-keñver yezhañ ha kefrediñ a gaver en orin un torkad pennanvioù evel NEMEDENN, HENNAD, ME, h.a.

2. Hag amañ e tegouezhomp gant an eil poent entalet en aters YBAN : ha diriskl eo amdreiñ un anteller en un unvez c'heriadel ?

E-keñver gerluniañ hon eus gwelet n'eus harz ebet : gwerso emañ arloezet an hent. Ha kantreizh eo e-keñver kefrediñ ?

Diforc'homp daou brezeg : ar prezeg plegennel hag ar prezeg a anvin goubarel amañ e diouer un termen kevazasoc'h.

AR PREZEG PLEGENNEL

Ar prezeg plegennel, louereel, a c'hoarvez a gemennadoù n'o deus gwerc'h nemet ha gougevan ouzh ur blegenn, antellet en ur blegenn. Ennañ o devez an antellerioù o arc'hwel leun.

Kinnig a ran ober **prezeg plegennel eeun** eus an hini a gennot ar blegenn kuit a vont en traload en he c'heñver ; sk. : “Deus *AMAÑ*.” “Kompren a ran.” — -N (ME amc'heriet o tenotañ gouzrec'h ar blegenn, ar bongeavor o tenotañ bremanded ar blegenn).

Ur **prezeg plegennel kemplezh**, hep paouez a vezañ plegennel, a vo ezgeriet a draload, eleze oc'h ouzhpennañ un denotañ ar blegenn ; sk. : “Betek *HENN* e komprenan” — -N (ME amc'heriet) anteller o tenotañ gouzrec'h ar blegenn ; *HENN* o tenotañ ar blegenn he-unan, *BETEK HENN* o kennotañ un diagent d'ar blegenn.

Eomp pelloc'h er gemplezhded : o chom e traload e-keñver ar blegenn, troomp ouzh ur blegenn diagent ha lavaromp da skouer : “Betek *ENO* e komprenen” — -N o tenotañ gouzrec'h an div blegenn, an eilgevor o tenotañ diagented ar blegenn ambredet ; *ENO*, diskouezell dregarvezat o tenotañ ar blegenn-se he-unan ; *BETEK ENO* o kennotañ un eil diagent.

An aters a rin bremañ a gej gant an hini a raen e dibenn lodenn gentañ an notenn-mañ. *ENO* o kaout an un arc'hwel e-keñver ar blegenn diagent ha *HENN* e-keñver ar blegenn vremañ, hag aotreet eur d'ober un **anteller** anezhañ ha dre se da savelañ ur rumm a'h **antellerioù dregarvezat (anaforek)** ? O paouez neuze a sellout **kantarvezat (deiktek)** hag **anteller** evel heñvelsterioù ?

AR PREZEG GOUBAREL

Ar prezeg goubarel, prezeg diwar hollekaat, a c'hoarvez a gemennadoù na rekizont ket bezañ antellet en ur frazenn da gaout o gwerc'h. Ar c'heñver nemetañ o devez ouzh ar plegennoù eo bezañ troet ouzh arvezioù furmel goubaret diouto. Dieub eo ar prezeg goubarel, dre bennaenn, diouzh an destrizhoù louereel o ren war ar prezeg plegennel.

Kemeromp skouer ar ger *ME*. Evel unvez yezhadel, raganv gour, ne spir ket drezañ e-unan da hennadiñ e ergeñverenn ; un anteller eo, na gav e werc'h nemet ur wech adloet er blegenn, dre se en araez da aroueziñ ul louer, un den unveziat. En eneb, er prezeg goubarel, ez a *ME* d'un unvez c'heriadel, d'ur pennanv oc'h aroueziñ ur

goubar, ur meizad, ha tennañ a ra e werc'h eus e c'hougevanadur lakaomp ouzh an eil lunegor freudek dre e geñverioù gant an ensavioù all, ar SE hag an DREISTME.

Endra vez ME raganv dindan an destrizh da aroueziñ al louer en ezger er c'hentañ gour nemetken, e vez debarzhet ME pennanv, kuit a bep destrizh plegennel, d'an holl c'hourioù ha d'an dic'hour ; sk. : “va ME”, “ME ar bugel”, “ar ME”. War an danvez-se diouzh savboent ar prederour, sl. KIS-347, La-09, pp. 13 hh.

Un dezrann heñvel a c'halfed ren a-zivout ar raganv HENN o vont d'ar pennanv HENNAD, an adverb BREMAÑ o vont d'ar pennanvioù BREMAÑ, BREMANDED, d'an adanv BREMANEL ha d'ar verb BREMANAAT..., koulz hag a-zivout an adverb HIZIV mar divizer deverañ dioutañ ar verb HIZIVAAT : ken dieub diouzh an destrizhoù plegennel hag ar pennanv ME dedalvezet evit nep gour all, e kavfe gwerc'h hep ket a zislavar e-barzh frazennoù evel : “ HIZIVAET 'm boa va labour.”